

**Sterfte- en kapitalisatietabellen bij de berekening
van de omzetting van vruchtgebruik naar kapitaal.**

Voor het gebruik van sterfte- en kapitalisatietabellen bij de begroting van gemeenrechtelijke schade of bij verkoop op lijfrente kan de lezer een ander artikel op deze site raadplegen.

Omzetting van vruchtgebruik – een stap achteruit voor de langstlevende echtgenoot..

INHOUD

- 1. Raming van de omzettingswaarde van het vruchtgebruik**
- 2. De nieuwe wet van 22 mei 2014 (en die van 19 juni 2016)**
- 3. Commentaar.**
- 4. Besluit.**

Samenvatting

De wet van 14 mei 1981 hield o.a. de uitbreiding in van het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot. De wet voorzag ook in een mogelijke omzetting van het vruchtgebruik in een eenmalige geldsom. Gedurende de eerste decennia werd algemeen aangenomen dat de omzettingswaarde moest worden berekend met de klassieke formule van de kapitalisatie van een toekomstige levenslange rente ter waarde van de opbrengst van het vruchtgebruik. Bij een jonge vruchtgebruiker of bij een vruchtgebruik met een hoog rendement, kan dan echter de waarde van het vruchtgebruik de waarde van het goed overtreffen. De wet van 22 mei 2014 bepaalt hiervoor een formule die deze situatie vermijdt, maar die de vruchtgebruiker vaak ernstig kan benadelen.

1. Raming van de omzettingswaarde van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot.

In de Code Napoléon van 1804 kwam de echtgenote maar zelden in aanmerking als erfgenaam. Het erfrecht kende slechts de erfgoederen aan de langstlevende (die we verderop meestal “de weduwe” noemen) toe bij afwezigheid van enige andere erfgenaam.

De wet van 20 november 1896 zette de deur op een kier door aan de weduwe een beperkt vruchtgebruik toe te kennen.

Met de wet van 14 mei 1981 wilde de wetgever de rechten van de langstlevende echtgenoot¹ n g veiliger stellen. Als er afstammelingen of andere erfgenamen zijn, kende hij haar een levenslang vruchtgebruik op al de goederen van de vooroverleden echtgenoot toe. Zo werd haar een levensstandaard gewaarborgd die vergelijkbaar was met die van tijdens het huwelijk. De wet werd enthousiast onthaald door de doctrine die sprak van “de grote promotie van de langstlevende echtgenote”²

De wetgever voorzag echter voor de weduwe en voor de afstammelingen ook in de mogelijkheid het vruchtgebruik om te zetten. Met “omzetting van vruchtgebruik” bedoelt men dat het recht van vruchtgebruik vervangen wordt door een ander recht of andere goederen met een zelfde waarde. De eerste commentatoren van de wet namen zo goed als eensgezind aan dat de omzetting de vruchtgebruiker en de blote eigenaar in een toestand moest houden die ongeveer gelijk was aan die waarin de partijen zich bevonden vóór de omzetting.³

De omzetting van vruchtgebruik van de gezinswoning en het bijhorende huisraad kan echter slechts doorgaan mits instemming van de vruchtgebruiker.

¹ Sinds de wet van 28 maart 2007 tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende wettelijk samenwonende verkrijgt die het vruchtgebruik, niet van alle goederen zoals de langstlevende echtgenoot, maar slechts van het onroerend goed dat tot gemeenschappelijke verblijfplaats diende en van de huisraad. Betreffende omzetting van vruchtgebruik zijn echter dezelfde regels van toepassing als voor de langstlevende echtgenoot.

² M.Pulinckx-Coene, « De grote promotie van de langstlevende echtgenote », *TPR*, 1982, 593.

³ De lezer vindt in de bijlage (blz. 6 en 7) de verwijzing naar auteurs en hun teksten. De lijst ervan is te lang om in een voetnoot te worden opgenomen

De bedoeling van de mogelijkheid tot omzetting was hoofdzakelijk van economische aard, namelijk de verwijdering van een hinderpaal die het efficiënte beheer van het patrimonium van de blote eigenaar zou kunnen belemmeren. Zelfs zo het waar is dat de modaliteiten van de omzetting worden overgelaten aan de vrije wil van de partijen of, bij gebreke aan overeenstemming, aan de soevereine beslissing van de rechtbank, **betekent dit niet dat deze economische doelstelling voorrang moet krijgen op de belangen van de blote eigenaar of van de weduwe**. De bedoeling van de wet is alleen maar aan de blote eigenaar de mogelijkheid te bieden de volle eigendom van het goed te verwerven terwijl de vruchtgebruiker de mogelijkheid krijgt een inkomen te behouden dat overeenstemt met het rendement van zijn vruchtgebruik.⁴ Dit kan alleen maar gebeuren met de betaling van een afkoopsom – de omzettingsswaarde - berekend volgens de klassieke kapitalisatiemethode.

Hiermee berekent men de huidige waarde van een periodiek in de toekomst te betalen rente. De weduwe kan hiermee bij voorbeeld de huidige waarde begroten van het totaal van de huurgelden die ze bespaart door in het huis te blijven wonen waarop het vruchtgebruik rust. Het is deze huidige waarde die in de plaats zal komen van het vruchtgebruik.

Althans zo ging het veelal in de eerste decennia na de inwerkingtreding van de wet van 14 mei 1981.

Op het einde van de jaren 90 is het notariaat echter overwegend de tabel Ledoux gaan toepassen voor de bepaling van de omzettingsswaarde.⁵ De tabel had haar succes te danken aan haar eenvoudig gebruik vanaf de publicatie van 1995. Het was immers voldoende in de omzettingstabel het percentage te kiezen dat overeenstemde met de leeftijd van de vruchtgebruiker en dit te vermenigvuldigen met de geschatte waarde van het goed.

De tabel berekende de omzettingsswaarde op basis van o.a. twee elementen met eenzelfde percentage, te weten

- enerzijds het opbrengstpercentage van het vruchtgebruik t.o.v. de waarde in volle eigendom en
- anderzijds de kapitalisatierentevoet, d.i. de geschatte interest die het omzettingsskapitaal zal opbrengen,

Die twee elementen werden in de tabellen Ledoux uitgedrukt in eenzelfde percentage, wat zich in de werkelijkheid natuurlijk maar zelden voordoet.

De werkwijze was gebaseerd op de forfaitaire regel $VG + BE = VE$ (VruchtGebruik + Blote Eigendom = Volle Eigendom). De vergelijking betekent dat de som van de waarde van het vruchtgebruik plus de waarde van de blote eigendom, altijd gelijk moet zijn aan de waarde van de volle eigendom. Derhalve kan de waarde van het vruchtgebruik alleen nooit de waarde van de volle eigendom overtreffen.

In de materie van de omzetting van het vruchtgebruik, is die vergelijking onredelijk en onjuist en dient ze alleen maar om de afkoopsom van het vruchtgebruik te verlagen. Hierdoor stijgt het aantal omzettingen en daarvan profiteert uiteraard de economie. Het was echter duidelijk dat zonder enige wettelijke steun de denkbeeldige gelijkwaardigheid van de twee in werkelijkheid verschillende percentages niet kon worden verdedigd.

Een nieuwe wet heeft daarom de oorspronkelijke tekst van artikel 745sexies,§3 Burgerlijk Wetboek (die bepaalde dat bij de raming van het omzettingsskapitaal "onder meer en naar gelang van de omstandigheden rekening wordt gehouden met de waarde en de **opbrengst** van de goederen"), vervangen door een andere tekst die de opbrengst van het vruchtgebruik gewoonweg negeert..

⁴ Wij verwijzen hier nogmaals naar de bijlage.

⁵ J.-L.LEDOUX, « Introduction actuarielle à la conversion de l'usufruit », *RNB* 1982, 351 ; J.-L.LEDOUX, « Evaluation de l'usufruit converti », *RNB* 1995, 226 ; M.DENUIT en J.-L.LEDOUX, Capitalisation de l'usufruit, Tables Ledoux 2007, *RNB*2007, 174 ; M..DENUIT en J.-L.LEDOUX, « Capitalisation de l'usufruit, Tables Ledoux 2011 », *RNB* 2011, 370.

2. De nieuwe wet van 22 mei 2014 (en die van 19 juni 2016)

De nieuwe paragraaf 3 van artikel 745sexies BW verkondigt nu dat, **tenzij partijen anders zijn overeengekomen**, de waarde van het vruchtgebruik wordt berekend aan de hand van

- . de officiële omzettingstabellen (die gebaseerd zijn op de regel $VG + BE = VE$),
- . de verkoopwaarde van de goederen (**dus niet meer de opbrengst**)
- . de leeftijd van de vruchtgebruiker op datum van de indiening van het verzoekschrift bij de familierechtbank.

De omzettingstabellen, die telkens rond 1 juli in werking zullen treden, worden jaarlijks bepaald door de minister van Justitie.

De duidelijk beschreven formule leidt echter, net zoals de formule van de tabel Ledoux, tot resultaten die meestal sterk afwijken van de werkelijke waarde van het vruchtgebruik.

Zo gebeurt de waardering van het vruchtgebruik van een vrouw van 70 jaar met, in de periode juli 2016-juni 2017,

- . een levensverwachting van 17,99 jaar,
 - . een vruchtgebruik op een goed van 100.000 euro en
 - . een omzettingsskapitaal dat tegen een rentevoet van 1,20% kan worden belegd,
- als volgt :

Volle eigendom :	100.000 euro	
Huidige waarde blote eigendom :	$100.000/(1+1,20\%)^{17,99}$	80.687 euro
Huidige waarde vruchtgebruik :	$100.000 - 80.687$	19.313 euro

De consequenties van de nieuwe wet zijn potentieel dramatisch voor de vruchtgebruikster waarvan het kapitaal slechts gedurende korte tijd zal volstaan om haar vroegere situatie te handhaven. Met haar kapitaaltje van **19.313** euro, belegd tegen 1,20%, zal de weduwe uit ons voorbeeld zich slechts een jaarlijkse rente van b.v. 4.000 euro (de opbrengst van haar vroeger vruchtgebruik) kunnen laten betalen gedurende minder dan vijf jaar, terwijl ze statistisch nog **17,99** jaar heeft te leven. Voor die duur zou ze **64.377** euro nodig hebben (zonder dan nog toekomstige inflatie bij te rekenen) !

Deze huidige waarde van 64.377 euro is het resultaat van de correcte toepassing van de klassieke formule van de kapitalisatie , namelijk

$$R \times (1 - (1+i)^{-n}) / i$$

waar R = rendement, i = interest (rentevoet), n = duur (levensverwachting)

hetzij in cijfers :

$$4.000 \times (1 - (1+1,20\%)^{-17,99}) / 1,20\% = 64.377;$$

Om te vermijden dat wie een ernstige berekening wil maken, al te zeer gebonden is door de forfaitaire aard van een tabel met onveranderlijke parameters, stellen wij de lezer op onze site een rekenblad ter beschikking waarmee de raming van de omzettingsswaarde kan gebeuren op basis van een zelf te bepalen opbrengst, kapitalisatierentvoet en eventueel inflatie.

www.tablesschryvers.be/sites/default/files/Tableur2016/4spreadsheet_conversion_usufruct.xlsx.

De berekeningen in dit bestand zijn gemaakt op basis van dezelfde prospectieve sterftetafels als die welke gebruikt worden in de omzettingstabel van de wet.

We verleden nog dat de nieuwe wet van 19 juni 2016 een rentevoet invoert van minstens 1% voor de berekening van de omzettingstabellen. Ze verduidelijkt ook de periode voor de berekening van de gemiddelde rentevoet.

Tijdens de voorbereidingen van deze wet diende het Kamerlid Chr.Brotcorne (cdH) een amendement in waarmee hij probeerde te voorkomen dat de val van de rentevoeten een belangrijke schade zou veroorzaken aan de weduwe van wie de huurinkomsten hoger zijn dan de door de wet opgelegde rentevoet. Hij stelde voor dat "wanneer een goed significante, stabiele en bewezen opbrengsten genereert, de rechter andere omzettingvoorwaarden zou kunnen bepalen door te voorzien in een rentevoet die gelijk is aan het jaarinkomen van het goed". Het amendement werd verworpen onder voorwendsel dat een optreden van de rechter tot geschillen zou leiden.

3. Commentaar.

Het omzettingsskapitaal van een vruchtgebruik kan in de huidige omstandigheden slechts belegd worden tegen een historisch lage rentevoet. Het is van dit omzettingsskapitaal dat elk jaar een rente zal moeten worden afgenomen die, als men de weduwe niet wil benadelen, gelijk is aan de opbrengst van het vruchtgebruik.

Als het gaat om het vruchtgebruik van een woning, zal het rendement ervan (de huurwaarde) gemakkelijk 4 à 5% netto bedragen. De gemiddelde rentevoet van de Olo's die als basis dient voor de door de nieuwe wet van 22 mei 2014 aanbevolen berekening, is gevoelig lager zijn dan de opbrengst van het om te zetten vruchtgebruik. Het omzettingsskapitaal zoals berekend met de formule van de wet, zal dus onvermijdelijk *meerdere jaren vóór het einde van de waarschijnlijke levensduur opgebruikt* zijn.

Elke vruchtgebruiker van een goed met een periodiek inkomen hoger dan de gemiddelde rentevoet van de Olo's over de laatste twee jaren, is benadeeld, als de omzetting van zijn vruchtgebruik berekend wordt overeenstemmend met de formule van de nieuwe wet.

De wet van 14 mei 1981 wilde duidelijk een grotere bescherming van de langstlevende echtgenoot nastreven door hem dezelfde voordelen qua huisvesting en zelfs qua roerende en onroerende inkomsten te laten behouden. Deze bescherming geldt echter niet alleen voor het vruchtgebruik. Ze strekt zich immers ook uit tot het kapitaal dat eventueel in de plaats ervan zou komen. Dit kapitaal moet dan ook zó bepaald worden dat de langstlevende echtgenoot een correcte compensatie krijgt voor de rechten die hij afstaat en dat hij zich in een gelijkwaardige financiële positie bevindt als vóór de omzetting.⁶ Dit is niet het geval als het omzettingsskapitaal opgebruikt is voor het einde van zijn waarschijnlijke levensduur.

Als de kapitalisatie van de werkelijke opbrengst tot gevolg heeft dat de door de blote eigenaar te betalen prijs hem exorbitant hoog lijkt, dan is dit niet omdat de berekening verkeerd is, noch omdat de parameters verkeerd gekozen zijn. De oorzaak ligt dan in de duur van het vruchtgebruik en in de lage kapitalisatierentevoet. Dit is een financiële waarheid waaraan men niet kan ontkomen zonder de vruchtgebruiker te benadelen.

4. Besluit.

In de mate dat de weduwe en de blote eigenaars akkoord gaan over het principe van de omzetting, zijn de partijen vrij om gelijk welke omzettingssformule te gebruiken

Voor de omzetting van een vruchtgebruik dat bestaat uit periodieke financiële inkomsten (huurgelden – coupons), moet de vruchtgebruiker erop letten dat

- het om te zetten bedrag overeenstemt met de werkelijke opbrengst van het vruchtgebruik of met de besparing die het voortbrengt, en niet met een willekeurig percentage of bedrag;
- de kapitalisatierentevoet overeenstemt met de nettorentevoet waartegen het omzettingsskapitaal zal kunnen worden belegd.

De lezer zal vooral onthouden dat het vruchtgebruik van het onroerend goed dat het gezin tot voornaamste woning diende en het bijhorende huisraad, niet mag worden omgezet tenzij met de goedkeuring van de vruchtgebruiker.

De weduwe zal er dus normaliter geen belang bij hebben in te stemmen met de omzetting van het vruchtgebruik van de preferentiële goederen als de omzettingsswaarde berekend is op basis van de in de wet van 22 mei 2014 aangekondigde omzettingstabellen of van enige andere formule die niet gebaseerd is op

- het rendement van het vruchtgebruik
- de rentevoet tegen welke het omzettingsskapitaal kan worden geïnvesteerd, eventueel te bepalen zoals voorgeschreven door de nieuwe wet,
- de levensverwachting van de weduwe.

Als de omzetting van het vruchtgebruik op andere dan preferentiële goederen wordt gevorderd door de blote eigenaars, kan de rechtbank, aangezien de omzetting alleszins facultatief is, de eis verwerpen als zij van oordeel is

⁶ Wij verwijzen nogmaals naar de bijlage.

dat de rechten van de vruchtgebruikster zijn benadeeld.⁷ De weduwe zal daarom moeten aantonen dat de huidige waarde van haar vruchtgebruik zoals voorgesteld door de eiser, lager is dan de werkelijke huidige waarde zoals berekend op basis van de klassieke rekenkundige formule. Als de weduwe kan aantonen dat de omzetting haar een opbrengst zal bezorgen die beduidend lager is dan wat ze bij voortzetting van het vruchtgebruik zou ontvangen, dan kan dit voor de rechter een belangrijke overweging zijn om de omzetting van het vruchtgebruik te weigeren.⁸

Als blote eigenaars en vruchtgebruiker beslissen het goed te verkopen, zullen ze er belang bij hebben van te voren overeen te komen hoe ze de verkoopprijs zullen verdelen. De vruchtgebruikster doet er dan goed aan ervoor te zorgen dat haar aandeel in de verkoopprijs berekend wordt op basis van de formule die een reële weergave geeft van de huidige waarde van de toekomstige opbrengst van haar vruchtgebruik. Het saldo, als dat er al is, komt toe aan de blote eigenaar.

J.Schryvers

Laatste update : 23/12/2016:

⁷ Antwerpen, 20 november 2006, *NjW* 2007, 321. Het Hof oordeelde dat de langstlevende echtgenote die beschikte over de huurinkomsten uit de nalatenschap, terecht de voorkeur gaf aan in de regel steeds stijgende huurgelden boven de variabele rente van een geldsom.

⁸ A.VERBEKE, "Vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot" in W.PINTENS, (ed), *De vereffening van de nalatenschap*, Intersentia, 2007,p.69.

BIJLAGE

(Ter herinnering : Tot het begin van de 21ste eeuw namen de commentatoren van de wet van 14 mei 1981 zo goed als eensgezind aan dat de omzetting de vruchtgebruiker en de blote eigenaar in een toestand moest houden die ongeveer gelijk was aan die waarin de partijen zich bevonden vóór de omzetting.)

J. DEMBLON, « La conversion et le rachat » in *Les droits successoraux du conjoint survivant, approche de la loi du 14 mai 1981*, p.78 : «Evaluer un usufruit, c'est déterminer la valeur actuelle représentative des revenus à encaisser par l'usufruitier pendant la durée de son usufruit, en provenance des biens grevés de cet usufruit. L'opération est dénommée « capitalisation » : quel capital est aujourd'hui nécessaire au service du même revenu pendant le même délai, étant entendu que ce capital produira lui-même des revenus, et que le capital et ses revenus feront l'objet de prélèvements successifs, de même montant, aux mêmes époques, au cours de la même durée ».

H.CASMAN, « Het nieuwe erfrecht van de langstlevende echtgenoot », *RW* 1981-82, p.371: “Wil men de langstlevende echtgenoot een bedrag ineens overdragen ter vervanging van het vruchtgebruik, dan moet men berekenen welke jaarlijkse opbrengst hem toekomt (50) en welk kapitaal nodig is om jaarlijks, interest meegerekend, met 50 te worden verminderd en precies bij overlijden uitgeput te zijn”

H.CASMAN en A.VASTERSAVENDTS, *De langstlevende echtgenote*, Kluwer 1982, p.181 e.v. : “De kapitalisatie van de inkomsten waarop de vruchtgebruikste recht heeft, veronderstelt dus dat het vast te stellen bedrag gelijk is aan een som geld die (...) jaarlijks kan worden verminderd met het bedrag dat gelijk is aan de jaarlijkse opbrengst van het om te zetten vruchtgebruik”.

R.BOURSEAU, *Les droits successoraux du conjoint survivant*, Larcier, 1982, p.190 e.v.: “Capitalisation : quel capital est aujourd'hui nécessaire au service du même revenu... ».Verwijzing naar Paul de Ville de Goyet : «Capitaliser, c'est rechercher (...) le capital qu'il faudrait placer actuellement pour pouvoir (...) verser à l'usufruitier le même montant que le revenu du bien soumis à son usufruit... »

A.VASTERSAVENDTS, « De omzetting van het vruchtgebruik », *Vereffening – verdeling van de nalatenschap*, Maklu, 1993, nr.437: “...Men berekent het bedrag dat dient te worden voorzien om de vruchtgebruiker toe te laten gedurende gans de vermoede overlevingsduur jaarlijks de opbrengst (van het vruchtgebruik) op te nemen”.

M.PUELINCKX-COENE e.a., Overzicht van rechtspraak – Erfenissen 1996-2004, *TPR* 2005, 485 : “(Omzetting) kan op drie manieren gebeuren : aan de langstlevende kan door de erfgerechtigde bloedverwanten/bloot eigenaars een som geld uitbetaald worden gelijk aan de actuele waarde van dat vruchtgebruik...”.

M.PUELINCKX-COENE, *Erfrecht*, Kluwer, 1996, 126, nr 90 : “Omzetting van vruchtgebruik houdt in dat het vervangen wordt door een ander recht of een ander goed met dezelfde waarde (...)die de tegenwaarde van het vruchtgebruik vertegenwoordigen.”.

Me DELIEGE, Comité d'études et de législation – *Travaux – 1999-2000, Dossier 1956, Recommandations en matière d'évaluation de l'usufruit converti*, p. 33 en 67 : « Le but de la loi est que le nu-propriétaire retrouve la pleine propriété du bien tout en permettant à l'usufruitier de conserver un revenu équivalent », « L'idée du législateur est de dire qu'on

mette fin à la situation usufruit/nue-propriété, et qu'on donne à l'usufruitier un capital qui lui permette d'avoir un revenu équivalent».

J-F.TAYMANS, *ibid.*p.99. « Ce qui est fondamental dans l'opération de conversion, c'est de mettre l'usufruitier dans des conditions plus ou moins identiques, non seulement en capital mais aussi en revenus qu'il aurait touchés s'il avait exercé son usufruit ».

O.DE CLIPPELE, Proposition de loi modifiant l'article 915bis du Code civil, *Doc.Parl., Sess.,2000-2001, n° 2-914/1*. « Cette loi (du 14 mai 1981) a constitué un véritable progrès dans la pratique des héritages, puisque le conjoint survivant était ainsi assuré de pouvoir jouir des mêmes revenus que durant le mariage ».

J-F.TAYMANS en M.GREGOIRE, « Le statut patrimonial du conjoint survivant », *Centre de droit de la personne, de la famille et de son patrimoine de l'université catholique de Louvain*, Bruylant, 2004. « L'objectif de la conversion de l'usufruit est de mettre l'usufruitier et le nu-proprétaire dans une situation économiquement équivalente, au sens où chacun se retrouve, après la conversion, titulaire d'un droit d'une valeur équivalente à celle des droits qui étaient les leurs avant la conversion », p.86. Mr Taymans voegt hieraan voorzichtig toe dat rekening moet worden gehouden met het principe dat in de vergelijking $VG + BE = VE$ de waarde van het vruchtgebruik altijd een juiste proportie van de waarde van de volle eigendom moet vertegenwoordigen. De waarde van het vruchtgebruik mag, met andere woorden, nooit de waarde van de volle eigendom overtreffen. Dit kan slechts worden bereikt als de kapitalisatierentevoet altijd gelijk is aan of hoger dan het rendementspercentage.

FABIENNE TAINMONT, « Le droit successoral belge », *Electronic Journal of Comparative Law*, vol. 14.2 (October 2010), p.3, <http://www.ejcl.org/142/art142-10.pdf>.

« L'objectif de la loi était d'une part d'assurer au conjoint survivant le même train de vie durant son veuvage que pendant son mariage..... ».

CHR. JAUMAIN, « L'évaluation de l'usufruit en droit civil – Une réponse à la proposition de loi visant à compléter l'article 745sexies du Code civil », *Rec.gén.enr.not.*, 2012/6, n°26.396 : « Le capital de conversion doit permettre à l'usufruitier de percevoir un revenu net équivalant à celui que lui procure l'usufruit ».